

TÜRKİYE'DE ENERJİ POLİTİKALARI VE BÖLGESEL İŞBİRLİĞİNİN ÖNEMİ

ENERGY POLICIES IN TURKEY AND THE IMPORTANCE OF REGIONAL COOPERATION

M. Fatih Bilal ALODALI

Doç. Dr., N.E.Ü, U.B.F., Yönetim Bilişim Sistemleri Bölümü

Mustafa KOCAOĞLU

Doç. Dr., N.E.Ü, U.B.F., Yönetim Bilişim Sistemleri Bölümü

Sefa USTA

Doç. Dr., K.M.Ü., İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü

ÖZET

Enerji, insanoğlunun varoluşundan bu yana vazgeçilmez bir kaynak olarak görülmüştür. Sanayi Devrimi ile birlikte enerjinin önemi artmış, teknolojinin ön plana çıkması ile de enerjinin vazgeçilmez bir kaynak olduğu açıkça gözler önüne serilmiştir. Son yıllarda enerji, ülkeler açısından diplomasinin en etkin güç kaynaklarından birisi ve ülkeler arası güç dengelerinin de en önemli yapıtaşı haline gelmiştir. Nitekim ülkeler artık ülke kalkınması ve güvenlik gibi bir takım politikalarını enerjiiye eksene alarak geliştirmeye ve uygulamaya başlamışlardır. Pek çok dünya ülkesi gibi Türkiye'de enerjinin taşımakta olduğu önemden aynı biçim ve yoğunlukta etkilenmiştir. Türkiye'nin jeo-politik ve jeo-stratejik açıdan taşıdığı önemin büyüklüğü, ülke olarak enerji politikalarının oluşturulması ve uygulanmasının ne derecede titizlikle yapılması gerektiğini göstermektedir. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Türkiye'de enerji politikalarının oluşturulması ve uygulama süreçlerinde temel aktördür. Bakanlık, enerji politikalarını verimli ve çevreye duyarlı bir çizgide belirlerken aynı zamanda ülke refahının artırılması yoluyla Türkiye'yi güvenli bir geleceğe taşımak için politika geliştirmektedir.

Buradan hareketle hazırlanan çalışmanın temel iddiası, büyük enerji kaynaklarının üretici ve tüketicisi konumunda bulunan ülkelere yakın olması, Türkiye'nin enerji politikalarını şekillendiren önemli bir unsur olduğudur. Türkiye'nin enerji politikalarının oluşumunda, bölgesel ve uluslararası işbirliklerinin önemli bir yer tutması çalışmanın önemini ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda hazırlanan çalışmada öncelikle enerji kavramından hareketle enerji politikasına yönelik kavramsal bilgilere yer verilmiş ve enerji çalışmalarının tarihsel süreç içerisinde geçirmiş olduğu değişime değinilmiştir. Daha sonrasında, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın kurumsal yapısı ve enerji politikalarının oluşturulmasına yönelik çalışmaları ele alınmıştır. Son olarak Bakanlığın enerji alanında Türkiye adına gerçekleştirdiği bölgesel ve uluslararası işbirliği ve girişimlere odaklanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Enerji, Enerji Politikaları, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Bölgesel İşbirliği

ABSTRACT

Energy has been seen as an indispensable resource since the existence of human beings. With the Industrial Revolution, the importance of energy has increased, and with the emergence of technology, it has been clearly demonstrated that energy is an indispensable resource. In recent years, energy has become one of the most effective power sources of diplomacy for countries and the most important constituent of power balances between countries. Thus, countries have started to develop and implement many policies such as country development and security by focusing on energy. Due to the importance of energy, Turkey is also heavily affected by energy in a similar way to many countries in the world. Turkey's geopolitical and geostrategic significance shows how meticulously the establishment and implementation of energy policies should be done for a country. The Ministry of Energy and Natural Resources is the main actor in the creation and implementation of energy policies in Turkey. The ministry determines its energy policies in an efficient and environmentally friendly line and develops policies by increasing the prosperity of the country to carry Turkey to a secure future.

Thus, the main claim of the present study is that it is an important element in shaping Turkey's energy policy that energy resources are closer to large producers and consumers. It demonstrates the importance of the study that regional and international cooperation has an important role in forming Turkey's energy policy. In the study prepared in this direction, first of all, conceptual information about energy policy is given based on the energy concept and the change that energy studies have undergone in the historical process is mentioned. Thereafter, the institutional structure of the Ministry of Energy and Natural Resources and the studies of the ministry for the establishment of energy policies were examined. Finally, we focused on regional and international cooperation and initiatives carried out by the ministry on behalf of Turkey in the energy field.

Keywords: Energy, Energy Policies The Ministry of Energy and Natural Resources, Regional Cooperation,

Giriş

Enerji asırlar boyu insanoğlunun hem bedeni gücünü hem de hayvan gücünü kullanarak elde ettiği temel bir kaynak olarak görülmüştür. Daha sonraları ülkeler tarafından enerjinin, hem iktisadi hem de toplumsal anlamda gelişimin temel bir unsuru olarak görülmeye başlanması ile birlikte, farklı enerji kaynaklarına olan ihtiyaç ve bu ihtiyacı gidermeye yönelik çabalar da yoğunlaşmıştır. İşte tam bu noktada, bilhassa da Sanayi Devrimi'nin gerçekleşmesi ile birlikte, insan ve hayvan gücünün yerini farklı enerji kaynakları almaya başlamıştır. Öncelikle kömür ile başlayan bu serüven, daha sonra petrol ve doğalgaz gibi iki önemli enerji kaynağının kullanılmaya başlanmasıyla devam etmiştir. Bilhassa petrolün kullanım alanının artmasına bağlı olarak petrole duyulan ihtiyacın artması, ülkelerin yeni saha ve kaynak bulma yönündeki mücadelelerini artırmış, petrole herhangi bir kesinti olmadan ulaşabilme ideali, zaman zaman ülkeleri karşı karşıya getiren çok yönlü bir sorunlar yumağının oluşmasına neden olmuştur. Bu ve buna benzer şekildeki gelişmelerden de anlaşılacağı üzere ülkeler, toplumsal gelişimin başat unsurlarından olan enerjiyi, endüstriyel anlamda hayati öneme sahip bir girdi olarak kabul etmeye başlamışlardır. Buna koşut olarak da bu dönemden itibaren ülkelerin kamu yönetimleri enerjiyi, büyüyen talebin ve denetim mekanizmalarının da etkisiyle, daha çeşitli, güvenilir ve ucuza sunmak zorunda hissetmişlerdir.

Ülkeler arasındaki önemli mücadele alanlarından birisi olarak enerji, sadece enerji üreten veya sadece enerji tüketen ülkeler açısından önem taşıyan bir mesele değildir. Enerji konusu, hem üretici hem de tüketici ülkelerin, mutlaka gündemlerini meşgul eden ve etkin bir politika yapımı ve uygulamasını mecbur kılan bir içeriktedir. Enerji üreten ülkeler, söz konusu üretimden kaynaklı bir karar hakkının mutlak anlamda kendilerinde olması ve bu yolla ihracat olanaklarının artırılarak ekonomik kazancın maksimize edilmesi için mücadele ederken; tüketici ülkeler ise kaynak güvenliği, transferi, sürekliliği ve bunların ekonomik etkilerinin ülke ekonomisine zarar verecek bir nitelikte olmaması için mücadele etmektedirler. Diğer yandan, ülkelerin stratejik enerji kaynaklarının olduğu alanlarda nüfuz elde etmeye yönelik mücadeleleri, yoğun ve katı bir rekabetin yaşanmasına ve bu da çeşitli istikrarsızlıkların yaşanmasına neden olmaktadır. Buna ek olarak, rekabet ve istikrarsızlıkların ortaya çıkması, ülkelerin daha fazla silahlanmasına neden olan unsurların başında gelmektedir. Silahlanma ise ülkeler arasında çok yönlü bir güvensizlik ikliminin ortaya çıkmasına neden olurken; diğer yandan da uluslararası düzlemde yeni işbirliklerinin ve enerji politikalarının oluşmasına zemin hazırlamaktadır.

Bu çalışmada da konunun taşımakta olduğu öneme binaen, öncelikle enerji ve enerji politikaları, kavramsal olarak ele alınmıştır. Ardından enerji politikalarını etkileyen faktörlere yer verilmiş ve tarihsel gelişim süreci içerisinde enerji politikaları gelişim seyri irdelenmiştir. Sonrasında Türkiye özelinde Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı ve enerji politikalarının oluşturulmasına yönelik çalışmaları ele alınmıştır. Son olarak Bakanlık öncülüğünde, enerji alanında Türkiye'nin bölgesel ve uluslararası işbirliğine yönelik çabaları değerlendirilmiştir.

1. Enerji Politikaları: Kavramsal Çerçeve Ve Tarihsel Gelişim

Canlıların hayatlarını sürdürebilmeleri için gerekli bir unsur olan enerji, devletlerin ekonomik gelişmişlik düzeylerini artırabilmeleri, tarımsal ve endüstriyel yatırımlarını hayata geçirebilmeleri ve belki de en önemlisi ulusal güvenliklerini koruyabilmeleri için önemli bir unsur olarak nitelendirilmektedir (Gülbahar ve Kılınç, 2011: 6). Enerji konusu ülkelerin tartışmasız, en önem verdikleri ve çeşitli kesimlerce sürekli gündemde tutularak ele almak zorunda kaldıkları bir içeriğe bürünmüştür. Enerjinin, ekonomik birikim ve politik güç ile eşanlamlı hale gelmesiyle birlikte “siyasi coğrafya ve jeopolitiğin” en başat unsurlarından birisi olduğu kabul edilmeye başlanmıştır. Bu nedenle “güç alma” ve “güç yansıtma” özelliğine sahip olmasından dolayı işbirliği içerisinde olunması gereken, stratejik bir konu olarak görülmektedir. Ekonomik kalkınma ve siyasi nüfuz elde etmeye ve bunların sürdürülebilirliğinin sağlanmasına etkide bulunan enerji; “sürdürülebilir

kalkınma” ile “siyasi ve ekonomik istikrar”ın sağlanmasında da temel unsurlardan birisi olma özelliğini taşımaktadır (Deniz, 2014: 31).

Bununla birlikte, insan yaşamının vazgeçilmez unsurlarından birisi olan enerji, sürdürülebilir kalkınmanın da en önemli araçlarından birisidir (Deniz, 2014: 29). Diğer yandan devletlerarası ilişkilerin şekillenmesinde de enerji konusu önemli bir yer tutmaktadır (Turan, 2010: 43).

Enerji politikaları ana hatları ile incelendiğinde “teknoloji, ekonomi ve enerji ile ilgili kararların alındığı kurumsal yapıdan oluşmakta ve kısa dönemde arz-talep yönetimi, uzun dönemde ise planlama faaliyetlerini” bünyesinde barındırmaktadır. Bununla birlikte enerji politikalarının oluşturulması ve uygulanmasına duyulan ihtiyacın temelinde, “enerji kaynaklarının kıtlığı ve rezervlerinin giderek azalmasının yanı sıra, küresel ısınma sonucu oluşan sera etkisi ve iklim değişiklikleri” bulunmaktadır. Bu sayede yalnızca bugünü değil, gelecek nesillerin de hak ve çıkarlarının korunmasına yönelik ulusal ve uluslararası politikalar üretilmesi mümkün hale gelmektedir (Bayraç, 2009: 118).

Enerji politikalarının şekillenmesinde, üretici ve tüketici devletler farklı roller üstlenmektedir. Üretici ve tüketici devletler, enerji politikalarını gündemlerine alarak etkin rol oynamakta ve buna yönelik politikalar üretmektedir. Bu bağlamda, üretici devletler kendi kaynakları üzerinde karar haklarının olmasını ve farklı tüketicilere petrol veya doğalgaz satarak ihracat gelirlerini belli bir seviyede tutmayı hedef haline getirmişler ve bu yönde politika üretmektedirler. Tüketici devletler ise, kaynağın devamlılığının, ulaşımının, güvenliğinin ve fiyatların istikrarının sağlanmasına yönelik politikaları ortaya koymaktadırlar (Turan, 2010: 43). Üretici ve tüketici devletler üzerinden hareketle oluşturulan enerji politikalarının uygulamaya konulmasında hem iç hem de dış faktörler etkili olmaktadır.

Diğer bir ifadeyle, genel olarak bakıldığında enerji politikaları iç ve dış faktörlerin etkisi altında oluşturulmaktadır. İç faktörler daha çok, “iktisadi, siyasi ve sosyal” içeriklidir. Dış faktörler ise “güvenlik, coğrafi konum, teknolojik gelişmeler, iklim değişikliği” vb. dışsal gelişmelerin etkisi altında şekillenmektedir. Tüm bu faktörler, diğer tüm alanları doğrudan ve dolaylı olarak etkilemekte ve onlardan yine aynı şekilde etkilenmektedir. Diğer yandan özellikle belirtmelidir ki enerji politikaları zamana ve şartlara bağlı olarak dinamik bir yapıya sahip olduğu için daima bir takım değişiklikler de içermektedir. Nitekim, söz konusu değişikliklerin yerine getirilmesi için de “Uluslararası Enerji Ajansı (IEA), Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı (IAEA), Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD), Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) ve NATO” gibi bir takım kurum ve kuruluşlar oluşturulmuştur (Ulusaler, 2012: 52).

Enerji politikaları belirlenirken göz önünde bulundurulması gereken bir takım ilkeler olduğu da anlaşılmaktadır. Bunların başında, ilgili ülkenin sahip olduğu enerji kaynakları birikim ve potansiyelinin objektif ve bilimsel bir bakış açısıyla belirlenmesidir. İkinci olarak ekonomik talep tahminlerinin doğru biçimde ve sağlam parametrelere dayalı olarak gerçekleştirilmesidir. “Ekonomik büyüme, nüfusun özellikleri, enerji fiyatları, teknolojik gelişmeler ve enerji tasarrufuna yönelik tüketici davranışları”, talep tahminlerinde kullanılması gereken temel parametreler içerisinde gösterilebilir. Enerji politikalarının belirlenmesinde dikkate alınması gereken diğer bir unsur ise planlamadır. Bu noktada, planlamadan kastedilen, “kaynakların, üretimin ve tüketimin” gereksinime yönelik olarak düzenlenmesidir ve bu düzenleme, tüketimin doğru tahmin edilmesi yoluyla uygun üretimin sağlanacağı tesislerde kullanılacak olan enerji ve finans kaynaklarının saptanmasıyla mümkün olacaktır (Pamir, 2017: 57-58, www.emo.org.tr).

Enerji politikaları belirlenirken ülkeler tarafından gözetilen en önemli unsur, enerji arz güvenliğinin sağlanmasıdır. Bunun sebebi, zaman içerisinde enerjinin çok yönlü ve yoğun bir biçimde talep edilen ve tüketilen bir noktaya gelmesi ve aynı zamanda stratejik bir konumda olmasıdır. Enerji kaynaklarının kıt olması ve bu kaynakların belli ülkelerin elinde ve onlarında kontrolünde olması, zaman içerisinde enerji arz güvenliğinin daha da önemli hale gelmesine neden olmuştur. Bu nedendir ki ülkeler, enerji yatırımlarını büyütme yönündeki eğilimlerini artırmıştır. Bununla birlikte zaman içerisinde enerji miktarındaki artış talep ve mücadelelerinin yanısıra enerji

çeşitliliği konusunda da önemli gelişmeler söz konusu olmuştur. Önemli enerji hammaddelerinden olan kömür, zaman içerisinde yerini petrole bırakmıştır. Özellikle dünya çapında önemli etkiler bırakan 1973-1974 Petrol Krizi ile birlikte yeni arayışlara girilmesi neticesinde nükleer enerji öne çıkmış ancak bir takım çevresel mahsurlar nedeniyle beklenen gelişimi sağlamamıştır. Devamında ise doğalgaz enerjisi diğer fosil yakıtlardan olan kömür ve petrol ile birlikte büyük oranda tercih edilen enerji kaynakları arasındaki yerini almıştır (Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2017a: 59; Pamir, 2017: 58, www.emo.org.tr).

Son bir asırlık süre içerisinde enerji politikalarına yön veren pek çok gelişme olmuştur. Bu gelişmelerden bir kısmı doğrudan ülke kaynaklıdır; bir kısmı ise doğrudan enerji şirketleri ile ilintilidir. Ülke kaynaklı gelişmeler şunlardır (Deniz, 2014: 30; Alodalı ve Usta, 2017: 165):

“I. Dünya Savaşı sonrası İngiltere’nin Orta Doğu ülkelerine yerleşmesi; II. Dünya Savaşı’ndan sonra başlayan Soğuk Savaş Dönemi; 1950’li yıllarda ortaya çıkan milliyetçilik akımlarına bağlı olarak petrol şirketlerinin hızla millileştirilmesi; OPEC (Organization of Petroleum Exporting Countries, Petrol İhraç Eden Ülkeler)’in kurulması; küresel ölçekli petrol şirketlerinin ön plana çıkması; 1970’li yıllarda yaşanan petrol krizi; SSCB’nin dağılması; Körfez Savaşı; 11 Eylül saldırıları; Irak ve Afganistan operasyonları; Putin döneminin Rusya’da ve Ahmedinecad döneminin İran’da etkin olması; Gürcistan ve Ukrayna’da yaşanan Rusya müdahaleleri; Sudan’ın bölünmesi ve Arap Baharı...”

Enerji politikalarına şekil veren ve doğrudan petrol şirketleri ile ilgili gelişmeler ise genelde şirketlerin bağlı oldukları ülkelerin politikaları etrafında şekillenmektedir. Bilhassa petrolün giderek önem kazanması, Almanya, İngiltere ve Fransa gibi dönemin büyük ülkeleri tarafından farklı kaynaklar elde etmeye yönelik girişimlerin artmasını da beraberinde getirmiştir. Birinci Dünya Savaşı öncesi Ortadoğu Bölgesi’ndeki mücadeleler ve devamında 1950’li yıllarda Ortadoğu’ya ek olarak Kuzey Afrika’daki girişimler, bu bölgelerin önemli petrol üretim merkezleri olarak kabul edilmesine neden olmuştur. Bu dönemden itibaren “millileştirme” olarak ifade edilebilecek gelişmeler, enerji politikalarının farklı mücadele alanlarına kaymasına ve Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü’nün (OPEC) kurularak enerji politikalarının siyasi bir güç olarak da kabul edilip kullanılmasına zemin hazırlanmıştır (Akbulut, 2001, www.mfa.gov.tr).

Bu gelişmeler ve öngörüler dikkate alındığında, enerji alanında dengelerin değişmesiyle birlikte “enerji politikalarının, dış politika ile çoğu zaman iç içe geçebildiği” ve “bölgelerde yaşanan siyasi ve ekonomik gelişmelerin enerji sektörü açısından belirleyici nitelikte olduğu” açıkça anlaşılmaktadır. Bu durum, “önümüzdeki yıllarda enerjinin çok daha stratejik bir kaynak haline geleceği” ve “küresel rekabetin temel konusu olacağı” çıkarımını yapmayı mümkün hale getirmektedir (Karabulut, 2016: 44; Alodalı ve Usta, 2017: 165).

2. Türkiye’de Enerji Politikaları: Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığının Rolü

Türkiye’de enerji politikalarının şekillenmesinde başat aktör, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı’dır. Bakanlık, 4951 sayılı Kanuna dayalı olarak 1963 yılında kurulmuştur. 1983 yılına gelindiğinde 186 sayılı kanun hükmünde kararname ile Bakanlık Teşkilat Kanunu düzenlenmiştir. 1985 yılında kabul edilen 3154 sayılı kanunla Bakanlık son şeklini almıştır. Daha sonraki yıllarda Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı’nın teşkilat yapısına yönelik yeni hizmet birimleri ve başkanlıklar oluşturulmuştur (www.enerji.gov.tr, 2018a).

Bakanlık web sayfasında görüleceği üzere, “enerji kaynaklarını ve doğal kaynakları verimli ve çevreye duyarlı şekilde değerlendirerek ülke refahına en yüksek katkı sağlamak” misyonu ekseninde “enerjide ve doğal kaynaklarda güvenli bir gelecek” vizyonunu ortaya koymuş ve bu doğrultuda Türkiye’nin enerji politikalarını belirlemeye yönelik adımlar atmaktadır. Bu misyon ve vizyonun dayandığı temel değerler; şeffaflık, katılımcılık, yenilik ve öncülük, verimlilik, güvenilirlik, tutarlılık, öngörülebilirlik, çevreye duyarlılık ve yaşama saygı şeklinde stratejik planda

yer bulmuştur. Buradan hareketle, Türkiye'nin enerji politikası şeffaf, katılımcı, verimli yönetim anlayışı ekseninde sürdürülebilir çevre anlayışının ve yenilikçiliğin öncelendiği, politika üretiminde tüm paydaşların aktif katılımının sağlandığı, orta ve uzun vadeli güvenilir öngörüler ışığında ve küresel gelişmeler göz önünde tutularak, Türkiye'nin menfaatleri doğrultusunda kararlı politikalar ortaya koymak olarak hedeflenmiştir. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın görevleri stratejik planda şu şekilde sıralanmıştır (Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2017b: 14, 17-18):

- Ülkenin enerji ve doğal kaynaklara olan kısa ve uzun vadeli ihtiyacını belirlemek, temini için gerekli politikaların tespitine yardımcı olmak, planlamalarını yapmak,
- Enerji ve doğal kaynakların ülke yararına, teknik gereklere ve ekonomik gelişmelere uygun olarak araştırılması, işletilmesi, geliştirilmesi, değerlendirilmesi, kontrolü ve korunması amacıyla genel politika esaslarının belirlenmesine yardımcı olmak, gerekli programları yapmak, plan ve projeleri hazırlamak veya hazırlatmak,
- Bu kaynakların değerlendirilmesine yönelik arama, tesis kurma, işletme ve faydalanma haklarını vermek, gerektiğinde bu hakların devir, intikal, iptal işlemlerini yapmak, ipotek, kamulaştırma ve öteki kısıtlayıcı hakları tesis etmek, bunların sicillerini tutmak ve saklamak,
- Kamu ihtiyaç, güvenlik ve yararına uygun olarak enerji ve doğal kaynaklar ile enerjinin üretim, iletim, dağıtım, tesislerinin etüt, kuruluş, işletme ve devam ettirme hizmetlerinin genel politikasını tespit çalışmalarının koordinasyonunu temin etmek ve denetlemek,
- Yer altı ve yer üstü enerji ve doğal kaynaklar ile ürünlerinin üretim, iletim, dağıtım ve tüketim fiyatlandırma politikasını tayin ve gerektiğinde fiyatlarını tespit etmek, Bakanlığın Bağlı ve İlgili Kuruluşlarının işletme ve yatırım programlarını inceleyerek onaylamak ve yıllık programlara göre faaliyetlerini izlemek, değerlendirmek,
- Bakanlığın Bağlı ve İlgili Kuruluşlarının çalışmalarını ve işlemlerini her bakımdan incelemek, araştırmak ve teftiş etmek, gerekli her türlü emri vermek ve desteklemek,
- Yenilenebilir enerji kaynaklarının değerlendirilmesi ve enerji verimliliğinin artırılmasına yönelik politikaların ve stratejilerin belirlenmesine yönelik çalışmalarda bulunmak

Enerji politikalarının belirlenmesi ve uygulamaya konulmasında Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı kendisine bağlı, ilgili ve ilişkili kuruluşlarla işbirliği içerisinde etkinlik ve faaliyetler yürütmektedir. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'na bağlı, ilgili ve ilişkili kuruluşlar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir

Tablo 1: Enerji Tabii Kaynaklar Bakanlığı Bağlı Kuruluşlar

	Kuruluş Tarihi	Statüsü
Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü (MTA)	1935	Bağlı Kuruluş
Türkiye Atom Enerjisi Kurumu Başkanlığı (TAEK)	1956	Bağlı Kuruluş
Elektrik Üretim AŞ Genel Müdürlüğü (EÜAŞ)	2001	İlgili Kuruluş
Türkiye Elektrik İletişim AŞ Genel Müdürlüğü (TEİAŞ)	2001	İlgili Kuruluş
Türkiye Elektrik Dağıtım AŞ Genel	1994	İlgili Kuruluş

Müdürlüğü (TEDAŞ)		
Boru Hatları ve Petrol Taşıma AŞ Genel Müdürlüğü (BOTAŞ)	1974	İlgili Kuruluş
Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı Genel Müdürlüğü (TPAO)	1954	İlgili Kuruluş
Türkiye Kömür İşletmeleri Kurumu Genel Müdürlüğü (TKİ)	1957	İlgili Kuruluş
Türkiye Taş Kömürü Kurumu Genel Müdürlüğü (TTK)	1983	İlgili Kuruluş
Eti Maden İşletmeleri Genel Müdürlüğü (Eti Maden)	1935	İlgili Kuruluş
Türkiye Elektromekanik Sanayi AŞ Genel Müdürlüğü (TEMSAN)	1977	İlgili Kuruluş
Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu (EPDK)	2001	İlişkili Kuruluş
Ulusal Bor Araştırması Enstitüsü Başkanlığı (BOREN)	2003	İlişkili Kuruluş
Nükleer Düzenleme Kurumu (NDK)	2018	İlişkili Kuruluş
Nadir Toprak Elementleri Enstitüsü (NATEN)	2018	İlişkili Kuruluş

Kaynak: www.enerji.gov.tr, 2018c.

Tablodan hareketle, elektrik, petrol, kömür ve diğer madenler ile tabii kaynakların bulunması, işletilmesi ve dağıtılmasına yönelik faaliyetlerin yürütülmesi Türkiye’de enerji politikalarının temelini oluşturmaktadır. Bununla birlikte, nükleer enerji çalışmaları, bor madeninin ve diğer nadir toprak elementlerinin işlenmesine yönelik çalışmalar Türkiye’de enerji politikalarının yönünü göstermektedir.

Enerji Tabii Kaynaklar Bakanlığı tarafından hazırlanan stratejik planın temel temaları üzerinden hareketle, Türkiye’de enerji politikalarının temel hedefleri şu şekilde sıralanabilir (Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2017b: 23-118):

- Enerji Arz Güvenliği
- Enerji Verimliliği ve Enerji Tasarrufu
- Bölgesel ve Uluslararası Etkinlik
- Hammadde Tedarik Güvenliği
- Verimli ve Etkin Hammadde Kullanımı
- Yatırım Ortamının İyileştirilmesi
- Teknoloji, Ar-Ge ve İnovasyon Çalışmaları

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı öncülüğünde enerji politikalarının temelini oluşturan; enerji arzı, enerji verimliliği ve enerji güvenliği konuları ekseninde, elektrik, petrol, doğalgaz, kömür, hidrolik, jeotermal, biyokütle ve nükleer enerji alanlarında faaliyetler yürütülmekte ve yürütülen faaliyetler desteklenmektedir. Yenilenebilir enerji kaynakları olarak rüzgar ve güneş enerjilerinin etkin bir şekilde kullanımına yönelik çalışmalar ortaya konulmakta ve bu konuda yürütülen çalışmalar konusunda kolaylık sağlanmaktadır. Altın, doğal taşlar, bor, uranyum, trona ve toryum gibi doğal kaynakların çıkarılması ve hammaddelerin işlenmesi için çalışmalar yürütülmektedir. Bununla birlikte, bölgesel düzeyde enerji politikalarını uygulamaya koyabilmek adına, petrol ve

doğalgaz boru hatları ile transit boru hatlarına yönelik projeler hayata geçirilmektedir. Devletlerarası ilişkilerde enerji konusunun önemli bir yer tutması sebebiyle enerji diplomasisine önem verilmektedir (www.enerji.gov.tr, 2018c).

3. Türkiye’de Enerji Politikaları ve Bölgesel İşbirliğinin Önemi

Ülkelerin sosyal ve ekonomik kalkınmalarının önemli bir unsuru olan enerji, Türkiye için de büyük önem taşıyan bir unsurdur. Türkiye’nin bu noktada bir takım avantajlara sahip olduğu görülmektedir. Bu avantajlardan en önemlisi, artık kendi doğal kaynaklarını arama ve işletme kabiliyetine sahip olmaya başlamasıdır. Diğer çok önemli bir avantaj ise bilhassa en önemli enerji kaynağı özelliği taşıyan doğalgaz ve petrolde, tamamlayıcı bir halka niteliğine haiz olmasıdır. Bu bağlamda, yine aynı doğal kaynaklar bakımından büyük üretim ve tüketim alanlarına yakın olmasına bağlı olarak jeo-politik ve jeo-stratejik yönden önemli bir ülke konumunda bulunduğu görülmektedir. Türkiye’nin bu önemli konumunun sunduğu fırsatlardan tam anlamıyla yararlanabilmesi için aktif bir enerji politikası yürütmesi ve altyapı çalışmalarını tamamlaması (Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2017b:75) önemli bir gerekliliktir.

Uluslararası ilişkilerin temel belirleyicilerinden birisi, ülkeler arası karşılıklı ilişkilerdir. Bu ilişkileri şekillendiren temel unsurlardan birisi de enerji politikaları ve enerji alanında yürütülen karşılıklı işbirlikleridir. Bu işbirlikleri bir takım iç ve dış faktörler tarafından şekillenmektedir ve karşılıklı bir etkileşim süreci çerçevesinde belirginleşmektedir. Nitekim, daha önce de belirtildiği üzere, iktisadi, siyasi ve sosyal faktörler başta olmak üzere “güvenlik, coğrafi konum, emperyal algılar, karşı politikalar, teknolojik gelişmeler, iklim değişikliği, siyasal ve ekonomik krizler, bölgesel çatışmalar ve işgaller” gibi pek çok faktörün bu sürecin önemli belirleyicileri olduğu kabul edilmektedir (Ulusal, 2012: 52). Nitekim Türkiye’nin enerji politikalarına yönelik amaçlarına bakıldığında da Türkiye’nin enerji politikasının temel dayanak noktalarının “kaynak çeşitliliği”, “çevresel duyarlılık” ve “rekabetçi yapı” olduğu görülmekte; bu noktalara ek olarak “enerji ithalatından doğacak riskleri önlemeye yönelik tedbirler”i hayata geçirecek girişimleri işbirliği içerisinde gerçekleştirmenin mutlak bir zorunluluk olduğu anlaşılmaktadır (Kaya, 2012: 279-280). Türkiye, enerji politikalarında benimsediği bu dayanak noktalarına bağlı olarak uygulamakta olduğu projeleri ve dış politikasına uygun diğer çalışmaları, oluşturduğu etkin stratejilerle ve “ikili, çoklu ilişkiler” ile hayata geçirmenin önemini fark etmiş ve buna uygun bir hareket tarzı benimsemiştir (Durmuşoğlu, 2015: 76).

Türkiye açısından bakıldığında da enerji alanındaki bu işbirlikleri, Türkiye’nin enerji politikalarını belirleyen dış faktörlerden bağımsız düşünülemez. Nitekim bu faktörlerin “küresel ve bölgesel jeo-politik ve jeo-stratejik gelişmeler”; “enerji ve doğal kaynak piyasalarındaki gelişmeler”, “yeni teknolojiler”, “yeni enerji kaynakları”, “değişen çevresel duyarlılıklar”, “ticaretin değişen yönü”, “küresel ve yerel makroekonomik gelişmeler”, üretim ve tüketim yaklaşımlarında değişen tercih ve değerler” olduğu belirtilmektedir (Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2017b: 14). Türkiye’nin mevcut potansiyelini en iyi şekilde değerlendirebilmesi ve yeni yatırımlar yoluyla bu potansiyeli en etkin şekilde geliştirebilmesi, söz konusu faktörleri gözetenek bölgesel ve uluslararası düzeyde işbirlikleri kurmasına bağlıdır.

Enerji tedariki açısından, Ortadoğu, Kafkaslar-Hazar ve Rusya’nın önemi göz önüne alındığında, Türkiye stratejik konumdaki ülke konumuna gelmektedir. Avrupa, Kafkasya, Orta Doğu ve Balkanlar arasında siyasi ilişkiler ekseninde köprü görevi üstlenen Türkiye, stratejik konuma sahip bir ülke olarak nitelendirilmektedir (Turan, 2010: 60). Buna koşul olarak enerji koridoru noktasında bölge ülkeleri ile diğer ülkeler arasında köprü rolü üstlenen Türkiye enerji politikaları konusunda da önemli bir rol üstlenmektedir. Enerji politikalarının gelişiminde önemli bir ilke olarak kabul edilen “kazan/kazan” ilkesi, Türkiye’nin de benimsediği ve bu konuda arz ve talep güvenliğini dikkate alarak politika geliştirmeye özen gösterdiği bir husustur. Enerji üretimi ve tüketiminin fazla olduğu ülkeler ile yakın ilişkiler kurulması ve çok yönlü bir yararın temini amacıyla yürütülen çalışmalar, Türkiye’nin enerji politikasını şekillendiren esasların başında gelmektedir. Yalnızca ulusal değil, aynı zamanda bölgesel arz istikrarına da katkıda bulunmaya

yönelik girişimlere dayalı politikalar ve stratejiler, Türkiye'nin "enerji koridoru ve terminali" olarak kabul görmesini hedeflemektedir. Bu hedefe yönelik olarak da hem boru hattı projelerinin hayata geçirilmesine hem de söz konusu doğal kaynaklara dayalı tesislerin kurulmasına yönelik işbirlikleri kurulmaktadır (Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2017a: 60-61).

Türkiye, 2000'li yıllara gelindiğinde artık, batıyı ve doğuyu birleştiren dünya çapında projelere önemli katkılar sağlayan; bu konuda oluşturduğu etkin politikalar ile bölgesel anlamda güçlü bir aktör olarak kabul görmeye başlamıştır. Böylece Türkiye, yalnızca kendi ulusal enerji güvenliğine değil, bunun yanısıra bölgenin de enerji güvenliğine katkı sağlamaya dönük girişimlerde bulunabilen kritik konumda bir ülke haline gelmiştir. Bunun için Türkiye'nin enerji diplomasisini yoğun ve etkin bir biçimde sürdürdüğü, halihazırda yürütülen ve/veya yürütülmekte olan projelerden de anlaşılmaktadır.

Türkiye'nin bölgesel düzeyde işbirliğine yönelik yürüttüğü ve gündemine aldığı transit boru hatları ve projeleri şu şekilde sıralanabilir (www.enerji.gov.tr, 2018d):

- Irak-Türkiye Ham Petrol Boru Hattı
- Bakü-Tiflis-Ceyhan Ana İhraç Ham Petrol Boru Hattı
- Trans-Anadolu Doğal Gaz Boru Hattı Projesi (TANAP)
- TürkAkım Gaz Boru Hattı Projesi
- Rusya – Türkiye Doğal Gaz Boru Hattı (Batı Hattı)
- Mavi Akım Gaz Boru Hattı
- Doğu Anadolu Doğal Gaz Ana İletim Hattı (İran – Türkiye)
- Bakü-Tiflis-Erzurum Doğal Gaz Boru Hattı
- Türkiye-Yunanistan Doğal Gaz Enterkonneksiyonu

Enerji konusunda, Türkiye'nin bölgesel ve uluslararası işbirliklerinde temel motivasyon kaynağı, enerjinin yalnızca kesintisiz olarak elde edilmesi değil, aynı zamanda kaliteli bir şekilde temin edilmesidir. Ayrıca bu sayede elektrik arz güvenliğinin tesisine de imkan sağlanacağı düşünülmektedir. Diğer yandan bu işbirliklerinde, Türkiye'nin enerji kaynaklarına ve ulaştırma imkanlarına yönelik alternatifleri artırma gayesi olduğu da görülmekte, bu konuda öncü bir rol üstlenmesi beklenmektedir. Bu noktada konunun sosyal sorumluluk boyutu da göz ardı edilmemelidir. Doğal kaynaklara sahip olmayan ve/veya kullanma imkanı olmayan coğrafyalarda yaşayan kişilerin bu imkana sahip olmasına yönelik çalışmalar da büyük önem taşımaktadır. Tüm bunlardan hareketle, Türkiye'nin enerji politikaları noktasında uluslararası projelerle ilgili temel bakışının üç ilke üzerine şekillendirildiği söylenilebilir. Bunlardan ilki karşılıklı kazan/kazan prensibidir. İkincisi, Türkiye'nin ve bölgenin enerji arz güvenliğine katkı sağlanmasıdır. Son olarak bölgesel düzeyde yürütülecek barış sürecine destek olacak projelerin desteklenmesidir. Tüm bu ilkelere bağlı olarak uygulamada Türkiye'nin enerji politikalarını ikili ilişkiler, çok taraflı ilişkiler ve AB ile olan ilişkiler şeklinde üç ayrı boyut içerisinde gerçekleştirdiği ifade edilmektedir (Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2017a: 61-66).

Sonuç Ve Değerlendirme

Enerji üreten ve enerji tüketen ülkeler ayrımından hareketle, açıkça anlaşılmaktadır ki tüm ülkeler açısından enerji konusu önemli bir yer tutmaktadır. Bu yüzden enerjiye yönelik politikaların etkin ve aktif bir şekilde uygulamaya konulması, önemli bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır. Enerji güvenliği, enerji verimliliği ve enerji arzı konularını kapsayan enerji politikaları hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerin üzerinde önemle durması gereken temel politikalarlardır. Ülkelerin ekonomi politikalarının ve dış politikalarının kesişme noktasında yer alan enerji politikaları, doğal kaynakların ve enerji kaynaklarının çıkarılması, işlenmesi ve dağıtımı başta olmak üzere bir çok konuyu kapsamaktadır.

Küreselleşen dünyada ülkeler arası etkileşimin artması ile birlikte, devletlerarası ekonomik, siyasal ve toplumsal ilişkiler, yoğun bir şekilde yürütülmeye başlanmıştır. Uluslararası gelişmelerden ve uluslararası sözleşmelerin hükümlerinden kaynaklı olarak devletleri uyması

gereken kurallar ilgili ülkeler açısından bağlayıcı hale gelmektedir. Özellikle, küresel ısınma ve iklim değişikliğine yönelik uluslararası anlaşmalarla karbon salınımının azaltılması adına yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelmeye başlanmıştır. Bu bağlamda devletlerin enerji politikalarının şekillenmesinde uluslararası aktörlerin önemli etkilerinin olduğu söylenilebilir.

Türkiye'nin enerji politikalarının belirlenmesinde başat aktör "Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı"dır. Bakanlık, kuruluşundan itibaren, Türkiye'nin enerji politikalarına yön vermekte yeni gelişmelere göre teşkilatını yenilemekte, enerji politikalarını güncellemektedir. Bakanlık öncülüğünde ortaya konulan enerji politikalarının temel argümanlarından bazıları; enerji verimliliğinin sağlanması, enerji güvenliğinin sağlanması, enerjide dışa bağımlılığın azaltılması, elektrik, petrol ve kömüre enerji kaynaklarına yönelik faaliyetlerin yürütülmesi, bor madeni başta olmak üzere nadir toprak elementlerinin işlenmesi, nükleer enerji çalışmalarına önem verilmesidir.

Türkiye'de altın, doğal taşlar, bor, uranyum, trona ve toryum gibi doğal kaynakların çıkarılması ve hammaddelerin işlenmesi için çalışmalar yürütülmektedir. Ayrıca, nükleer enerji santralleri kurularak politikalar üretilmesi enerji politikalarının temel hedeflerinden birisidir.

Nükleer enerji çalışmaları, bor madeninin ve diğer nadir toprak elementlerinin işlenmesine yönelik çalışmalar Türkiye'de enerji politikalarının yönünü göstermektedir. Bu doğrultuda oluşturulan, Ulusal Bor Araştırması Enstitüsü, Nadir Toprak Elementleri Enstitüsü ve Nükleer Düzenleme Kurumu alternatif enerji kaynaklarına yönelindiğinin birer göstergesidir.

Türkiye'de üzerinde durulması gereken bir diğer husus da yenilenebilir enerji kaynaklarından etkin bir şekilde yararlanılmasıdır. Türkiye'de, enerji politikaları ekseninde yenilenebilir enerji kaynakları olarak rüzgar ve güneş enerjilerinin etkin bir şekilde kullanımına yönelik çalışmalar ortaya konulmakta ve bu konuda yürütülen çalışmalar konusunda kolaylık sağlanmaktadır. Diğer taraftan, Bakanlık bünyesinde Yenilenebilir Enerji Kaynakları Genel Müdürlüğü'nün ayrı bir şekilde oluşturulmaması bir eksiklik olarak değerlendirilebilir.

Ülkeler, küresel düzlemde meydana gelen gelişmelerin ve uluslararası sözleşmelerin etkisiyle, ulusal menfaatleri doğrultusunda enerji politikalarını belirlemekte ve uygulamaya koymaktadır. Bulunduğu konumu nedeniyle enerji üreten ve enerji tüketen ülkeler arasında köprü vazifesi gören Türkiye hem jeo-politik hem de jeo-stratejik yönden önemli bir konumdadır. Türkiye bu konumunu fırsata çevirebilir ve buna yönelik politikalar üretebilirse uluslararası alanda güçlü bir aktör olma yönünde atılan çabalar desteklenmiş olacaktır.

Bununla birlikte, bölgesel düzeyde enerji politikalarını uygulamaya koyabilmek adına, petrol ve doğalgaz boru hatları ile transit boru hatlarına yönelik projeler hayata geçirilmektedir. Devletlerarası ilişkilerde enerji konusunun önemli bir yer tutması sebebiyle enerji diplomasisine önem verilmektedir. Türkiye, enerji diplomasisini etkin kullanırsa ve dış politikasını buna göre şekillendirirse ekonomik ve politik açıdan daha da güçlenecektir. Sonuç olarak, enerji arzı, enerji güvenliği ve enerji verimliliğinin sağlanabilmesi adına Türkiye'nin hem ulusal hem bölgesel hem de uluslararası aktörlerle –iç ve dış paydaşlarla- işbirliği içinde faaliyetler yürütmesi, enerji politikalarının devamlılığı ve etkinliği için üzerinde durulması gereken önemli bir konudur. Son cümle olarak Türkiye, enerji politikaları uygulamaları çerçevesinde, enerjide dışa bağımlılığını azaltarak enerji verimliliğini artırmalı; bor, uranyum gibi nadir elementlerin çıkarılarak işlenmesi ve yenilenebilir enerji kaynaklarından etkin bir şekilde yararlanılması konularında etkin bir rol üstlenerek bu politikaları sürekli güncel tutmalıdır.

Kaynakça

Akbulut, H. (2001). Enerji Diplomasisi, *Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi*, 2, Mayıs, <http://www.mfa.gov.tr/enerji-diplomasisi.tr.mfa>, (Erişim Tarihi:24.11.2017).

Alodalı, M. F. B. & Usta, S. (2017). Enerji Diplomasisi ve Türkiye, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 19 (33), 163-168.

Bayraç, H. N. (2009). Küresel Enerji Politikaları Ve Türkiye: Petrol ve Doğal Gaz Kaynakları Açısından Bir Karşılaştırma, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10 (1), 115-142.

Deniz, T. (2014). Enerji Diplomasisi Açısından Siyasallaşan Mekân, Hazar: Statü ve Paylaşım Sorunu, *Türk Coğrafya Dergisi*, 62, <http://www.tcd.org.tr>, (Erişim Tarihi:24.11.2017).

Durmuşoğlu, S. (2015). *Türkiye'nin Enerji Politikaları Ve Komşu Ülkeler İle Uluslararası İlişkilerine Etkileri*, İÜ SBE Uluslararası İlişkiler Tezli Yüksek Lisans Programı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Gülbahar, N. ve Kılınç, M.Y. (2011). Enerji Güvenliği ve Türkiye, *6th International Advanced Technologies Symposium (IATS'11)*, 16-18 May 2011, Elazığ, Turkey, 6-12.

Karabulut, B. (2016). Enerji Güvenliğine Küresel Ölçekte Bir Bakış, *Savunma Bilimleri Dergisi*, Mayıs, 15 (1), 31-54.

Kaya, İ. S. (2012). Uluslararası Enerji Politikalarına Bir Bakış: Türkiye Örneği, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 102, Eylül-Ekim, 269-288.

Pamir, N. (2017). *Enerji Politikaları ve Küresel Gelişmeler*, http://www.emo.org.tr/ekler/c6744c9d42ec2cb_ek.pdf, (Erişim Tarihi:20.05.2018).

T.C. Enerji Ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, (2017a). *Dünya ve Türkiye Enerji ve Tabii Kaynaklar Görünümü*, http://www.enerji.gov.tr/Resources/Sites/1/Pages/Sayi_15/mobile/index.html, (Erişim Tarihi:24.11.2017).

T.C. Enerji Ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, (2017b). *Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı 2015-2019 Stratejik Planı*, https://sp.enerji.gov.tr/ETKB_2015_2019_Stratejik_Planı.pdf, (Erişim Tarihi: 26.09.2018).

T.C. Enerji Ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (2018a). *Tarihçe*, <http://www.enerji.gov.tr/tr-TR/Sayfalar/Tarihce>, (Erişim Tarihi: 26.09.2018).

T.C. Enerji Ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (2018b). *Bağlı, İlgili ve İlişkili Kuruluşlar*, <http://www.enerji.gov.tr/tr-TR/Bagli-Ilgili-ve-Iliskili-Kuruluslar>, (Erişim Tarihi: 26.09.2018).

T.C. Enerji Ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (2018c). *Bilgi Merkezi*, <http://www.enerji.gov.tr/tr-TR/Anasayfa>, (Erişim Tarihi: 26.09.2018).

T.C. Enerji Ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (2018d). *Transit Boru Hatları ve Projeleri*, <http://www.enerji.gov.tr/tr-TR/Sayfalar/Transit-Boru-Hatlari-ve-Projeleri>, (Erişim Tarihi: 26.09.2018).

Turan, A. P. (2010). Hazar Havzası'nda Enerji Diplomasisi, *Bilge Strateji*, 2 (2), Bahar, 43-72.

Ulusal, K. (2012), Küresel Enerji Politikaları ve Türkiye, *TMMOB 8. Enerji Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, 1. Cilt, EMO Yayın No: SK/2012/9, 49-74.